

Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık ve Cezalandırılması

Esra YAKUT*

I. İslâm ve Osmanlı Hukukunda Öngörülen Cezalar

“Eşkîya”, sözlükte “talihsiz, bedbaht, haylaz; haydut, yol kesen” gibi anlamlara gelen “şâki” sözcüğünün çoğuludur.¹ İslâm hukukunda “yol kesen” anlamında “hırabe” veya “kat’ı tarik” tabirleri kullanılmıştır.² Osmanlı kaynaklarında ise “kat’-ı tarik” tabiri kullanılmakla birlikte daha çok “eşkîya” sözcüğüne yer verilmiştir.

İslâm hukukunda yol kesip, Müslümanların ve Zımmilerin mallarını ellerinden zorla, şiddetle ve korkutarak alan, hayatlarına kasteden, halkı korkuya sürükleyen kişilerin işlemiş oldukları suç “büyük hırsızlık” olarak nitelendirilmiştir.³ Bununla birlikte eşkıyalık suçunu hırsızlıktan ayıran en önemli fark, hırsızlık suçunun kuvvet ve şiddet kullanmaksızın bir malın gizlice alınması temeline dayanması; eşkıyalığın ise kuvvet kullanılarak zorla gerçekleştirilen bir eylem olmasıdır.⁴

Eşkîyalık, zaman zaman devlete başkaldırı, isyan suçu ile de karıştırılmakta ve bu iki suç aynı kategori içinde değerlendirilmektedir. Oysa eşkıyalık, isyan

* Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı

¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 1978, s. 1170.

² Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmîye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C. III, İstanbul, ty, s. 288.

³ Ali Şafak, *Mezheplerarası Mukâyeseli İslâm Ceza Hukuku*, Erzurum, 1997, s. 170.

⁴ Esra Yakut, *Osmanlı Hukukunda Tazîr Cezaları*, Ankara, 2011, s. 134.

suçundan farklı olarak mevcut siyasi iktidara başkaldırı ya da mevcut siyasi iktidarı değıştirme amacını taşımamaktadır.⁵

Eşkıyalık suçu, İslâm hukukunda had cezası gerektiren bir suçtur. Yani bu suça verilecek ceza *Kur'ân*'da belirtilmiştir. Nitekim eşkıyalık yapan kişi ya da kişiler; mal almadan, kimseyi öldürmeden, yol kesip, etrafa korku saldırsa sürgünle cezalandırılırlar. Sadece mal alıp, cana dokunmamışlarsa, sağ el ve sol ayakları bilekten çaprazlama kesilir. Eşkıyalık sırasında adam öldürmenin cezası ise ölümdür. Öldürme eylemi sırasında, maktulün malı alınmışsa suçlu asılarak cezalandırılır.⁶

Osmanlı Kanunnâmeleri'nde eşkıyalık suçu için verilmesi uygun bulunan cezalar, İslâm Hukuku ile uyum içindedir. Yavuz Sultan Selim dönemine ait Niğbolu Kanunnâmesi'nde yer alan “Ve eğer örfle bir kimesnenin hırsızlığı zâhir olsa kadıya iledele, kadı dinleye ve ehl-i örf hüccet vere, ehl-i örf dahi hüccet mucebince asılmağa müstahak, olanı asa ve kat'ı uzv olmak lazım geleni kat' eyleye. Bu babda ber-müceb-i örf lazım olan siyâsete dahi kanun-ı kadime muhalif kadılar mani olub siyâseti tehir etdirmeye ve siyâseti günahını olan yerde etdüreler.”⁷ ifadesi eşkıyalık boyutundaki hırsızlıktan ve bu suça verilen cezalardan söz etmektedir. Çünkü asılarak ölümlle cezalandırma ve “kat'ı uzv” cezaları yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi eşkıyalık suçuna verilen cezalardır. Bu suçla ilgili daha açık bir hükme, Kanuni dönemine ait Bozok Sancağı Kanunnâmesi'nde rastlanmaktadır. “Her kim yol kesüb harâmilik etse boğazından asub ziyade zecr edeler”⁸ şeklindeki bu hüküm, eşkıyalık suçuna verilecek cezayı açıkça ortaya koymaktadır ve İslâm hukukunda suça verilen had cezasının bir ifadesidir.

Şeyhülislâm fetvalarında da eşkıyalık suçunun öncelikle had cezaları ile cezalandırılması, suçun unsurlarında ya da ispat şartlarında eksiklikler varsa cezalandırma yetkisinin kadıların takdirine bırakılmasının (taziren cezalandırma yöntemi) gerekliliği belirtilmiştir. Nitekim Şeyhülislâm Ebussuud Efendi'nin eşkıyalık suçuna verilecek cezaları içeren şu fetvası cezalandırma şekillerini açıkça ortaya koymaktadır:

Mesele: Bir livâda “sûhte” nâmına ba'zı harâmiler olup, ba'zı Müslümanların oğulların çekip alıp gidip, evliyâsı varıp talep ettiklerinde vermeyib, ve ba'zının akçaların alıp oğulların verip, ve ba'zı Müslümanların gasben koyunların alıp, ba'zı Müslümanları dahi tutup kollarından asıp darb-i şedid ve sikence edip, nice akçaların alıp, mâbeynlerinde taksim eyleyib, zulm ü te'addileri hadden mütecâviz olsa mezbûrlara ne lazım olur?

⁵ Mehmet Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, 2005, s. 199-200.

⁶ Abdülkadir Udeh, *İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk*, (Çeviren: Akif Nuri), C. 4, İstanbul, 1979, s. 154-164; Anwarullah, *The Criminal Law of Islam*, New Delhi, 2006, s. 195-196; Muhammed Ebu Zehra, *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, (Çeviren: İbrahim Tüfekçi), C. 2, İstanbul, 1994, s. 148.

⁷ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tablilleri*, C. 3, İstanbul, 1991, s. 428 (md. 134).

⁸ *Y.a.g.e.*, C. 6, s. 226, (md. 1).

el-Cevap: Mezbûrlar iki karye ve iki mısır mâbeynlerinde olmayıp, mısra mesîre-i seferce ba'îd mağarada müctemi' olan, kuvvet ve şevket sahipleri kıvâm olup yola çıkıp Müslümanlardan malların alıp, mâbeynlerinde her birine onar dirhem-i şer'i düşüyse, elleri ve ayakları sağ olanların, sağ elleri ve sol ayakları kat' olunur. Eğer yola çıkıp adam katl ettiler ise imam onları hadden katl eder. Verese-i maktûlün afvına i'tibar olunmaz. Eğer hem nisab miktarı mal alıp hem katl-i nefs eylediler ise, muhtardır, dilerse sağ ellerin ve sol ayakların kat' edip ba'dehu salb eder (asar), yâ ibtidâ katl eder. Dilerse, salb böğrünü süngü ile şakkeder (yarar). Ba'del-had, aldıkları mal bâki ise ashâbına verilir, zâyi' olduysa tazmin olunmaz. Eğer yola çıkmayıp gasbla mal aldılar ise, tazmin olunup ta'zir-i şedid (şiddetli tazir) ve habs-i medid (uzun süreli hapis) olunurlar.⁹

II. Osmanlı Devleti'nde Eşkıyalık Olaylarının Artması, Çıkarılan Fermanlar ve Alınan Önlemler

XVI. yüzyıl başlarından itibaren devlet ve toplum hayatındaki iktisadi sıkıntılar, vergilerin artırılmasına neden oldu. Bu durum özellikle reaya açısından ağır bir tablo ortaya çıkarttı. Çalkantılı ekonomik koşullardan faydalanmaya çalışan kapıkulu askerleri, askerlik görevlerinin dışında tarım, hayvancılık ve ticari hayatla da ilgilenerek, üç ayda bir aldıkları ulufeleri değerlendirme hesapları yapmaya başladılar. Tımarlı sipahiler ve diğer dirlik sahipleri, dirliklerini peşin para ile mukataaya vererek haksız kazanç elde etme yoluna saptılar. İstanbul'da yaşayıp, vilâyetlerde haslara ve çiftliklere sahip olan devlet adamları ise reyanın sırtından gelir kaynaklarını arttırmaya çalıştılar. Bu tür ekonomik çalkantılara, Kanuni Sultan Süleyman'ın oğulları şehzade Bayezid ve Selim'in mücadeleleri nedeni ile ortaya çıkan yönetim zafiyeti de eklenince, halk arasında ortaya çıkan eşkıyalık hareketleri giderek tırmanma eğilimi gösterdi.¹⁰ XVI. yüzyılın sonlarında, Batı'da ve Doğu'da devam eden savaşlar, ağır sefer masraflarına neden oldu. Bozuk olan ekonomik durum iyiden iyiye kötüleşti. Topraksız, işsiz genç nüfus, eşkıya topluluklarına yöneldi.¹¹ XVII. yüzyılda da Osmanlı Devleti'ni bir yandan savaş koşukları zorlarken, diğer yandan da eşkıyalık hareketleri ve bu hareketlerin ortaya çıkarttığı sonuçlar etkiledi. Seferlerde görevlendirilen askerlerden görevlerine gitmeyenler veya seferlere katıldıktan sonra terhis edilenlerden bir kısmı da yağmacılık yapan ve para karşılığı birinin hizmetine girmeye hazır olan silahlı çeteler oluşturup,

⁹ M. Ertugrul Düzdâğ, *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul, 1972, s. 151 (Fetva No: 735).

¹⁰ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, "Celali İyanları"*, İstanbul, 1975, s. 93-97.

¹¹ Mücteba İlgürel, "Osmanlılarda Eşkıyalık Hareketleri", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul, 1995, s. 467; Efkân Uzun, "Osmanlı Örneklemleri Üzerinde Sosyal Eşkıyalığa Bir Bakış", *TSA*, Yıl:10, S. 3, Aralık 2006, s. 35-36.

eşkıyalık faaliyetlerinde bulundular.¹² Askerlerin seferlere eksiksiz katılımını sağlamak amacı ile çıkartılan fermanlarda, seferlere katılmayan yeniçerilerin kaza kaza dolaşarak tespit edilmesi ve emre itaat etmedikleri için şer'an katl edilerek cezalandırılmaları buyruldu.¹³ 15 Nisan 1698 tarihli bir fermanla, bir önceki yıl çıkılan sefere pek çok yeniçeri askerinin katılmadığı görüldüğünden bu askerlerin tespitinin yapılarak katl cezası verilmesi, uygun olanların katl ile diğerlerinin ise hapis, sürgün ve kalebendlik cezaları ile cezalandırılıp, mevcut mal ve erzaklarına el konulması emredildi.¹⁴ 27 Mayıs 1698 tarihli bir başka fermanla ise sefere katılmayan, yol kesip eşkıyalık yapan kimselerin yakalanıp; güvenilir görevliler eşliğinde, İslâm Hukuku kurallarınca cezalandırılmak üzere İstanbul'a gönderilmeleri istendi.¹⁵

Sadece Anadolu'da değil, Rumeli'de baş gösteren eşkıyalık olayları için de zaman zaman fermanlar çıkartıldı. 17 Nisan 1746 tarihli bir fermanla, havalanın ısınıp, baharın gelmesi nedeni ile eşkıyalık olaylarının yeniden artması beklendiğinden bölgedeki kadılar, mütesellimler, yeniçeri serdarları, malikane mutasarrıfları, voyvodalar, has ve evkaf zabıtları, ayan ve il erleri uyarılarak, sınırları dâhilindeki eşkıyalık hareketlerine aman vermemeleri istendi. Kazalarında olan eşkıyanın ve başıboş leventlerin üstlerine gidilerek, şer'an cezalandırılmaları emredildi.¹⁶ Yine Rumeli Valisi tarafından 27 Ekim 1746 tarihinde çıkartılan bir buyrultuda, yol kesip, eşkıyalık yapan kimselerin reayaya zarar vermeleri durumunda; verdikleri zararın kaza zabitan, ayan ve halkına tazmin ettirileceği belirtildi.¹⁷ 17 Nisan 1746 tarihli bir başka buyrultuda, Karaferye kazasında eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan ve karışıklık çıkartan, Arnavud Hasan adlı kişi ile arkadaşlarının "külliye temdir" edilerek, idamları istendi.¹⁸ Arnavudların eşkıyalık olaylarına sıkça karışmaları nedeni ile 20 Nisan 1746 tarihli bir buyrultuda, karyelerde Arnavud halkından kimsenin bekçi olarak kullanılmaması emr olundu. Ayrıca bekçi seçilecek kişilerin Müslüman, dindar ve cesur kişiler arasından seçilmeleri istendi.¹⁹

Eşkıyalık olaylarıyla mücadele etmek amacı ile hazırlanan buyrultularda ise bu mücadeleyi sürdürmekle görevlendirilen kişiler ve bu kişilere verilen yetkiler belirtilmekteydi. 26 Haziran 1697 tarihli bir buyrultuda, Kütahya ve Afyon sancaklarında ortaya çıkan eşkıyalık olaylarını bastırmak için Bayram Ağa'nın

¹² Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet. Osmanlı Tarzı Devlet Merkezleşmesi*, (Çeviren: Zeynep Altok), İstanbul, 1999, s. VI.

¹³ 525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili, vr. 25a; Adem Arı, *525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicilinin Bugünlü Alfabeyle Göre Yazılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 1998, s. 95-98'den naklen.

¹⁴ 525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili, vr. 36b; Arı, a.g.e., s. 129-131'den naklen.

¹⁵ 525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili, vr. 39b; Arı, a.g.e., s. 139-140'dan naklen.

¹⁶ Vehbi Güney, *H. 1159 (M. 1746) tarihli Karaferye Kazası Şer'iyye Sicili: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1993, s. 225-229 (Belge No: 56-57).

¹⁷ Y.a.g.e., s. 233-234 (Belge No: 61).

¹⁸ Y.a.g.e., s. 239-240 (Belge No: 64).

¹⁹ Y.a.g.e., s. 244 (Belge No: 68).

görevlendirildiği ifade edilmekte ve vilâyette bulunan kadı, ayan ve mübaşirlerin eşkıyalarla ilgili haber aldıkları takdirde üzerlerine gidip, olayları bastırıp, suçluları yakalamaları emredilmekte idi. Aynı buyrultuda, Bayram Ağa ve yardımcılarının görevlerini gereği gibi yerine getirmemeleri durumunda, eşkıyalık suçunu işleyen kişilere verilecek cezaların aynısı ile cezalandırılacakları ifade edilmekteydi.²⁰ Haziran 1698 tarihli bir fermanla ise Orta Anadolu'da kendini gösteren Yezidi eşkıyasını bertaraf etmek için kılıç ve harp erbabının Sultanönü Sancakbeyi'nin önderliğinde toplanıp, sefere hareket etmeleri emredilmişti.²¹

XVII. yüzyılda özellikle Orta Anadolu'da görülen karışıklıklarda, vilayet idarecilerinin devriye bölüklerini oluşturdukları, levend ve sekban gruplarının çıkarttıkları eşkıyalık olayları önemli rol oynadı.²² "Saruca ve sekban taifesinin" neden oldukları "fesâd ve şekâvetlerle" ilgili çıkartılan fermanlarda, eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan sekbanların her ne suretle olursa olsun haklarından gelinmesi istendi. Nitekim 11 Mart 1699 tarihli bir fermanla, Anadolu'da "kapusuz, bacasız" gezen levendlerin karye, karye konup göçerek, halktan zorla yem, yemek, bayrak ve kurban akçesi adı altında para topladıkları, yol kesip, mal alıp, insan öldürdükleri belirtilmiş; bu eşkıya gruplarının yakalanıp, şer'an cezalandırılmakta tereddüt gösterilmemesi istenmişti.²³

Eşkıyalık hareketleri sırasında, reayanın uğradığı zararın yanında kervan ticareti de güçlüklerle karşılaştı. Mayıs 1660 tarihli bir kayıta, Ankara'da yaşayan tüccar sınıfından Recep oğlu el-Hâc Mahmut ve arkadaşlarını, Türkmen taifesinden Çoban Ali oğlu Ahmet ve sekiz arkadaşından, Karaman'a giden kervanlarını bastıkları ve bütün mallarını aldıkları gerekçesi ile şikayetçi oldukları belirtilmektedir. El-Hâc Mahmut, suçluların şer'an cezalandırılmalarını istemiştir.²⁴

Devletin eşkıyalık olaylarını önlemek amacı ile aldığı önlemlerin başında, gençlerin kefile bağlanması uygulaması gelmektedir. Bu uygulamada, kefil olmayı kabul eden kişi, kefile bağlanan kişiyi, kadı veya subaşı istediği zaman hemen bulup getirmekle görevlidir. Kefile bağlama işleminin başlangıcında köyün bütün erkekleri gruplar halinde mahkemeye getirilmiş, her erkek özellikle genç bir erkeğe kefil olmuş; köyün kethüdası da kefillere kefillik yapmıştır. İmam ya da papaz ise kethüda ile birlikte hepsinin kefil kabul edilmiştir.²⁵ Nitekim Aralık 1765 tarihli Antakya Şer'iyye Sicilleri'ne ait bir kayıta, Belan Kasabası sakinleri, Müftü Abdülkafi Efendi, Vaiz Süleyman Efendi, Kaymakam Abdurrahman, İbrahim Çelebi ve Neccârîoğlu İbrahim Ağa'nın hazır bulunduğu Meclis-i Şer'i Şerif'de, eşkıyayı kasabalarına sokmayacaklarına, eşkıyalık yapanları

²⁰ 525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili, vr. 15a; Arı, a.g.e., s. 63-64'den naklen.

²¹ 525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili, vr. 19b; Arı, a.g.e., s.77-78'den naklen.

²² Akdağ, a.g.e., s. 316-317.

²³ 525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili, vr. 58a; Arı, a.g.e., s. 193-196'dan naklen.

²⁴ 46 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicili, Belge No: 103; Raşan Kaynak, H. 1070-1071 (M. 1660-1661) Tarihli 46 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicili (transkripsiyon ve değerlendirme), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), C. I, Ankara, 2001, s. 196-197'den naklen.

²⁵ Akdağ, a.g.e., s. 212-213.

yakalayıp adalete teslim ederek, layık oldukları cezalarla cezalandırılmalarını sağlayacaklarına dair birbirlerine kefil olmuşlardır.²⁶

Devletin eşkıyalık faaliyetlerini önlemeye yönelik aldığı başka bir tedbir “nezre bağlama” uygulamasıdır. Bu uygulama, devletin halktan muhalif hareketlere katılmayacağına dair söz alması, sözünde durmayanlardan ise ceza olarak para tahsil etmesidir. Bu ceza, bazen para olarak alındığı halde bazen bedeni (çalıştırma) ceza olarak uygulanmıştır.²⁷ Aynı uygulama içinde reayanın ata binmesi, silah kullanması, levend kıyafeti giymesi de yasaklanmıştır. Hatta eşkıyalık olaylarına sıkça rastlanan bölgelerde reayanın silahları da toplanmıştır.²⁸ Aralık 1765 tarihli bir kayıta, Payas Kasabası sakinlerinin ileri gelenleri Meclis-i Şer’i Şerif’te toplanarak, eşkıyalık hareketlerine birlik olarak karşı duracaklarına; içlerinden karışıklık çıkartan, eşkıyayı destekleyen kişiler olursa Matbah-ı Amire’ye otuz bin kuruş nezr akçesi ödeyeceklerine dair söz vermişlerdir.²⁹ Yine aynı kasaba sakinleri; çarşı, pazarda silah ve tüfekle gezmeyeceklerine, zımmilerin kasaba içinde kendi kıyafetleri ile dolaşacağına ve cizye, ispençe vergilerini ödemekten kaçınmayacaklarına dair de yemin etmişlerdir.³⁰

Eşkıyalık olaylarını önleyebilmenin bir diğer yolu, devlet otoritesini arttırmaktır. Bu amaçla, devlete yararlı işlerde bulunan, tecrübeli, yetenekli devlet adamları, olağanüstü yetkilerle donatılarak görevlendirilmiştir. Yanlarına da pek çok il eri, kale eri, aşiret veya cemaat boy beyi verilmiştir.³¹ Bu görevliler arasında yer alan “il erleri”, sancaktaki her köyün gençlerinden kurulmuş bulunan derneğin üyeleridir. Bu örgütün esas amacı köyün içinde ve çevresinde asayiş korumaktır. Ayrıca güvenlik kuvvetlerince bastırılmayacak büyüklükteki karışıklıklarda her kazanın kadısı, bu örgütlerin başındaki “yigitbaşları”na çağrıda bulunarak il erlerini toplayıp, resmi güvenlik kuvvetlerine destek vermiştir.³² Nitekim karışıklıkları gidermeye yönelik çıkartılan fermanlarda, göreve çağrılan güçlerin içinde il erlerine de yer verilmiştir. Küre Kadısı’na 17 Ağustos 1567 tarihinde gönderilen bir hükümde, Canık’te suhte ve levend eşkıyasının çıkarttığı karışıklar, Kastamonu’da ise Söylemez isminde bir hırsızın yanına topladığı adamlarla köyleri basıp, adam öldürmesi nedeni ile sefere

²⁶ 8 Numaralı Antakya Şer’iyye Sicili, Belge No: 137; Özcan Tatar, 8 Numaralı Antakya şer’iyye sicili H. 1178-1179/M. 1764-1765, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1998, s. 244-245’ten naklen.

²⁷ Mehmet Zeki Pakalın, “Nezir”, *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul, 1993, s. 690-692.

²⁸ Gürsoy Şahin, “XVII. Yüzyılın Sonlarında Afyonkarahisar’da Eşkıyalık Hareketleri”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 2, Temmuz, 2003, s. 81.

²⁹ 8 Numaralı Antakya Şer’iyye Sicili, Belge No: 133; Tatar, *a.g.e.*, s. 236-237’den naklen.

³⁰ 8 Numaralı Antakya Şer’iyye Sicili, Belge No: 134; Tatar, *a.g.e.*, s. 238-239’dan naklen.

³¹ Süleyman Demirci, Hasan Arslan, “Osmanlı Türkiye’sinde Eşkıyalık Faaliyetlerini Önlemeye Yönelik Alınan Tedbirler ve Uygulanan Cezalara Dair Gözlemler”, *Maraş Eyaleti Örneği (1590-1750)” History Studies. International Journal of History. Prof. Dr. Emver Konukçu Armağanı*, 2012, <http://www.historystudies.net/Default.aspx?SID=5>, s. 84-85.

³² İl erleri örgütü, asayiş sağlamaya yardımcı bir güç olarak kurulmasına rağmen zamanla eşkıyalık olayları içinde yer almıştır. Bkz. : Akdağ, *a.g.e.*, s. 210-211.

gönderilecek sipahilerin bu bölgenin muhafazasına tayin olunması istenmiştir. Gereklî olan durumlarda ise bunlara il-erlerinden destek sağlanarak karışıklıkların giderilmesi emredilmiştir. Hatta il-erlerine nerede silahlî suhte görürlerse yakalayıp hapsedmeleri için emir verilmiştir.³³

Bütün bu önlemlerin yanında eşkıyalık suçlarına verilen cezalarda da caydırıcılık temel prensip olarak benimsenmiştir. Verilen cezalar suçun niteliği, çevreye verdiği zarar, tekrürü gibi unsurlar dikkate alınarak İslâm Ceza Hukuku kuralları çerçevesinde belirlenmiştir.

III. Osmanlı Ceza Hukukunda Eşkîyalık Suçuna Verilen Cezalar

Osmanlı Ceza hukukunda eşkıyalık suçuna verilen en ağır ceza, İslâm Hukuku kuralları gereğince uygulanan ölüm cezalarıdır. Bu cezaların verilmesi sırasında ölümlle cezalandırılacak olan kişinin, fesadı, kötülüğü alışkanlık haline getiren, çevresine zarar veren bir suçlu olduğu alınan fetva ile belirtilerek, katlinin şer'an uygunluğu ifade edilirdi.³⁴ Nitekim Mayıs 1660 tarihli bir kayıтта, Ankara'da Yuvalı Mustafa adı ile nam salmış olan eşkıyanın katlinin vacip olduğuna dair fetva alınmış ve fetvanın gereğinin yapılması konusunda ferman çıkartılmıştır.³⁵ Zaman zaman da fetva alınmaya ihtiyaç duyulmadan sadece padişah fermanı ile ölüm cezası verilmekteydi. Ocak 1661 tarihli bir fermanında, Kara Osman adı ile tanınan Celâli eşkıyasından bir kişinin, işlemiş olduğu suçlara karşılık şer'an katil cezası ile cezalandırılması emredilmiştir.³⁶ Yine 17 Kasım 1659 tarihli bir başka fermanında eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan Abaza Hasan ve arkadaşlarının yakalanıp, şer'le haklarından gelinmesi emrolunmuştur.³⁷ Ölüm cezası, zaman zaman aynı suç işleyen kişilere ibret olması ve caydırıcılık sağlaması düşüncesi ile de verilebilmiştir. 12 Eylül 1568 tarihinde Manyas kadısına gönderilen bir hükümde yol kesip, eşkıyalık yapmaktan tutuklu bulunan Mehmet ve Pir Ali adlı kişilerin, halkın talebi üzerine diğer eşkıyaya ibret olması için ölüm cezası ile cezalandırılmaları istenmiştir.³⁸ 27 Ekim 1617 tarihli bir başka kayıтта; Biga sancağının Güvercinlik kazasında ortaya çıkarak, Bursa'dan gelen kervanların yolunu kesen, yolcuları öldürüp mallarını gasp eden

³³ 7 Numaralı Mühîme Defteri. (975-976/1567-1569) Özet-Transkripsiyon-İndeks, (Haz.: Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik, Murat Çelebioğlu), C. I, Ankara, 1998, s. 33 (Belge No: 73).

³⁴ Ahmet Mumcu, *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, Ankara, 1985, s. 30.

³⁵ 46 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicili, Belge No: 470; Kaynak, a.g.e., s. 468'den naklen.

³⁶ 46 Numaralı Ankara Şer'iyye Sicili, Belge No: 374; Kaynak, a.g.e., s. 405'den naklen.

³⁷ B 131/346 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicili, vr. 53b.

³⁸ 7 Numaralı Mühîme Defteri. (975-976/1567-1569) Özet-Transkripsiyon-İndeks, (Haz.: Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik, Murat Çelebioğlu), C. III, Ankara, 1999, s. 58 (Belge No: 2089).

kara levend, suhte ve fırkateci eşkıyasının yakalanarak teftiş olunup, “şer’le haklarından gelinmesi” hükm olunmuştur.³⁹

Eşkialık suçundan yakalanan kişilerin öncelikle kendilerinden davacı olanlarla davaları görülmüş, üzerlerine sabit olan hakları alınıp sahiplerine verilmiş ve son olarak İslâm Hukuku hükümlerine göre cezalandırılmışlardır. Örneğin 10 Ekim 1617 tarihinde Bosna Eyaleti Mutasarrıfı Vezir İskender Paşa’ya gönderilen bir hükümde, Bihke Sancağı Beyi Murat Bey ile Mehmet Bey’in yolunu kesip, adamlarını katledip, eşya ve erzaklarını yağmalayan; halktan birçok kimseyi yaralayıp, esir edip, çeşitli zulümler yaptıkları şikayet edilen eski Kırka Bey’i Sefer Bey’in oğlu Mustafa ve adamlarının yakalanarak, Bosna Divanı’nda teftiş olunup, üzerlerine sabit olan hakların sahiplerine iadesi istenmiştir. Suçlular bu işlemlerin ardından cezalandırılmışlardır.⁴⁰ 25 Kasım 1617 tarihinde Selânik Sancakbeyi’ne gönderilen bir başka hükümde ise, Köstendil’in Dolyan Panayırı pazarında mallarını satıp geri dönmekte olan tüccarları Ustrumca Kazası’nın Kosterin adlı Derbend köyü civarında yollarını keserek katleden, mal ve yiyeceklerini alan eşkıyaların yakalanmaları emredilmiştir. Aynı hükümde, suçluların davacı olanlarla davalarını görüp, üzerlerine sabit olan haklar alınıp, sahiplerine verildikten sonra şer’an cezalandırılmaları istenmiştir.⁴¹

Eşkialık suçu için, İslâm Hukuku kurallarınca uygulanan katl, el-ayak kesme cezalarının dışında, en fazla uygulanan bir diğer şer’i cezalandırma şekli sürgündür. Bu cezanın uygulanması ile hem eşkıyalığa sebep olan kişiler, yaşadıkları ve suç işledikleri ortamlardan uzaklaştırılmış, hem de örgütlenmiş olan eşkıya grupları dağıtılmıştır. Kasım 1709 tarihli bir hükümde, Muğla’da Yeniçeri Kethüdalığı görevinde bulunan Abdi Çavuş’un, Müftü Yusufu da kendisiyle birlikte hareket etmeye ikna ederek eşkıyalık hareketlerinde bulunduğu ve işlemiş olduğu bu suç nedeni ile Lefkoşa’ya sürgüne gönderildiği belirtilmektedir.⁴² 3 Kasım 1824 tarihli bir kayıta, Afşar eşkıyasından Veziroğlu adlı kişi, Kayseri ve Bozok halkının ekinlerine ve hayvanlarına zarar verdiği için⁴³ 7 Kasım 1823 tarihinde Bazarköyü sakinlerinden Küçük Mehmet bulunduğu yerin halkına verdiği zararlardan dolayı⁴⁴ Kütahya’ya sürgün edilerek cezalandırılmışlardır.

Osmanlı toplumunda yerleşik hayata sahip olmayan aşiretler de, özellikle yaylak ve kışlakları arasındaki hareketleri sırasında; yerleşik halka saldırıp, ürünlere ve hayvanlara verdikleri zararlar nedeni ile sürgün cezası ile cezalan-

³⁹ 82 Numaralı Mühime Defteri (1026-1027/1617-1618). Özet-Transkripsiyon-İndeks ve Tıpkıbasım, (Haz.: Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik, Murat Çelebioğlu), Ankara, 2000, s. 91-92 (Belge No: 137).

⁴⁰ Y.g.e.m.d., s. 79 (Belge No: 119).

⁴¹ Y.g.e.m.d., s. 106-107 (Belge No: 160).

⁴² 7 Numaralı Lefkoşa Şerhiye Sicili, Belge No: 316.

⁴³ 13 Numaralı Kütahya Şerhiye Sicili, vr. 29a.

⁴⁴ Y.a.g.ş.s., vr. 47a.

dırılmışlardır.⁴⁵ Burada birinci amaç, eşkıyalık hareketlerinde bulunan aşiret mensuplarını cezalandırmaktır. İkinci amaç ise, göçebe halde yaşayan bu insan topluluklarını boş topraklara yerleştirerek iskânlarını sağlamaktır. Nitekim Haremeyn bölgesinde yaşantılarını sürdüren Reyhanlı Aşireti mensuplarının, içinde buldukları eşkıyalık faaliyetleri nedeni ile 13 Mayıs 1765 tarihli bir kararla; Halep Valisi Mehmet Paşa'nın gözetiminde, Rakka Mukataası'na sürgün edilerek iskânları uygun bulunmuştur.⁴⁶ Sürgün cezasından kurtulmak isteyen aşiret mensuplarının bir daha eşkıyalık yapmayacaklarına dair devlete söz vererek kendilerini nezre bağladıkları görülmektedir. Reyhanlı Aşireti'ne bağlı Coşlu Cemaati üyeleri de 1752 tarihinde, on iki bin beş yüz kuruş nezr bedeli karşılığında buldukları bölgede yaşantılarını devam ettirmişlerdir.⁴⁷

Eşkîyalık suçu işleyen kişilere verilen had cezalarının dışında, bazı yardımcı cezalara da başvurulmuştur. Bu cezaların başında, hapis cezaları gelir. Hapis, genellikle eşkıyalık suçu işleyen kişilere yargılanmaları aşamasında ya da İstanbul'a gönderilip cezalandırılacak olan suçlulara bu süre içinde uygulanan ek bir cezadır. Hapis cezaları, eşkıyalık suçu işleyen kişilere taziren verilen cezalardır.⁴⁸ Eşkîyalık ile ilgili pek çok olayda, suçluların yakalanmalarının ardından yargılanmaya kadar hapsedildikleri görülmektedir. 15 Ağustos 1567 tarihinde Adana Bey'ine gönderilen bir hükümde; yol kesip, eşkıyalık yapan Meleş, Umurlar ve Şâmililer adlı Arap Cemaatlerine baskın yapıldığında eşkıyalardan bir kısmının Adana, Tarsus, Teke ve Hamid sancaklarına kaçtıkları belirtilmiş ve bu sancakların beylerinden eşkıyaların yakalanarak hapsedilmeleri istenmiştir.⁴⁹

Filibe Kadısı'na gönderilen bir başka hükümde, Filibe'nin çeşitli köylerinde karışıklık çıkarttıkları yolunda haklarında şikâyet bulunan Korucu Abdi, Çingenelelerden Şâdi ve oğlu ile Eşikli'den Ferhat isimli kişilerin durumlarının araştırılarak, suçlu görüldükleri takdirde hapsedilmeleri ve daha sonra gelecek emre göre hareket edilmesi istenmiştir.⁵⁰ 24 Ocak 1568 tarihinde Musul Sancakbeyi'ne gönderilen bir başka hükümde, Musul'a bağlı Toprakkale yakınlarında yerleşmiş bulunan "Evlâd-ı Beşri" kabilesinden Serhân isimli kişinin yol kesip, hırsızlık yaptığı bildirildiğinden, bu kişinin yakalanarak teftiş olunması ve gerekli görüldüğü takdirde hapsedilerek durumun İstanbul'a arz edilmesi emr olunmuştur.⁵¹

⁴⁵ Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Ankara, 1991, s. 38-39; Kemal Daşcıoğlu, *Osmanlı'da Sürgün*, İstanbul, 2007, s. 93-94.

⁴⁶ 8 Numaralı Antakya Şerhiye Sicili, Belge No: 51; Tatar, *a.g.e.*, s. 143'den naklen.

⁴⁷ 108 Numaralı Gaziantep Şerhiye Sicili (1750-1752), Belge No: 103; Fuat Yıldırım, *108 Numaralı Gaziantep Şerhiye Sicili*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1995, s. 210-211.

⁴⁸ Tazir cezaları ile ilgili detaylı bilgi için bkz.; Yakut, *a.g.e.*, s. 30-53.

⁴⁹ 7 Numaralı Mühime Defteri (975-976/1567-1569), C. I, s. 14 (Belge No: 36).

⁵⁰ 7 Numaralı Mühime Defteri (975-976/1567-1569), C. I, s. 43 (Belge No: 83).

⁵¹ *Y.a.g.m.d.*, s. 358 (Belge No: 736).

Eşkîyalık suçu için İslâm hukukunda bir cezalandırma şekli olarak gösterilen sürgün cezası, Osmanlı hukukunda gerekli görüldüğü durumlarda ağırlaştırılarak kalebendlik cezası şeklinde de uygulanabilmiştir. Bu cezalandırma şekli, sürgün ve hapis karışımı bir cezadır. Kalebendlik cezası ile suçlular yaşadıkları yerlerden uzak şehirdeki kalelere gönderildikleri için bir çeşit sürgün; surlarla çevrili kaleden dışarı çıkamadıkları için de bir çeşit hapis cezası ile cezalandırılmış olurlar.⁵² Bu cezalandırma şekli, sürgün cezasına oranla daha ağır bir cezadır. 1790-1792 yıllarına ait 25 Numaralı Kalebend Defteri'nde bulunan bir kayıтта, Eskiil Kazası'nda adam öldürüp ahalinin mallarına el koyup, eşkıyalık yapan dört kişinin tutuklanarak Ankara Kalesi'ne hapsedildikleri belirtilmektedir. Bu kişilere verilen kalebendlik cezası dokuz aydır.⁵³ Aynı defterde yer alan bir başka kayıтта, Eskişehir civarında eşkıyalık yapıp halkın huzurunu bozan iki kişinin, iki kez hapis cezası ile cezalandırılmalarına rağmen cezalarının bitiminin ardından aynı suçu işlemeye devam etmeleri üzerine yedi ay kalebendlik cezası aldıkları ifade edilmiştir.⁵⁴

Kalebendlik cezaları, hapis cezalarında olduğu gibi zanlının suçunun detaylı olarak araştırılması aşamasında, kaçıışı engellemek amacıyla kullanılan bir metod olarak da kullanılabilmiştir. Ekim 1698 tarihli bir kayıтта Karahisar-ı Sahib ve Ankara civarında fakir reayadan zorla mal alıp, zulm eden eşkıyadan kimselerin kim olursa olsun kalebend ve hapsedilerek isimlerinin yazılıp, araştırmayı sağlamak üzere bölge müfettişlerine bildirilmesi istenmiştir.⁵⁵ Bir başka kayıтта ise, eski sadrazamlardan Hasan Paşa'nın çuhadarlarından Hacı Mehmet'in, bir görevle gönderilmiş olduğu Selânik'de fakir reayadan haksız mal talebinde bulunduğu ve eşkıyalık yaptığı belirtilerek 6 Kasım 1746 tarihli bir fermanla, durumun araştırılması için Selânik ya da Gulos Kalelerinden birinde kalebend olarak tutulması emredilmiştir.⁵⁶

Osmanlı hukukunda eşkıyalık suçu işleyen kişilere verilen bir diğer cezalandırma şekli, kürek cezalarıdır. Bu cezalandırma yönteminde, suçlulardan Osmanlı donanmasının kürekçi ihtiyacını karşılamak amacıyla faydalanılmıştır. Ağır bir cezalandırma yöntemidir.⁵⁷ Fakat eşkıyalık suçu için İslâm hukukunda belirtilmiş olan had cezaları arasında yer almaz. Suçun unsurlarında ya da ispat koşullarında eksiklik olduğu zaman kullanılan bir tazir cezasıdır. Eşkîyalık suçunun unsurlarında ya da ispat koşullarında görülen eksiklikler, genellikle olayların cereyan ettiği bölge halkının, korkuları nedeni ile suçlulara şahitlik

⁵² Mustafa Avcı, "Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebendlik, Kürek ve Prangabendlik", <http://www.e-sosder.com/dergidetay.php?id=73>.

⁵³ Ahmet Aksın-Suha Oğut Baytımur, "25 Numaralı Kalebend Defterinin Tanıtımı ve Kalebend Defterlerinin Osmanlı Sosyal Tarihi Bakımından Önemi", *XV. Türk Tarih Kongresi (11-15 Eylül 2006). Kongreye Sunulan Bildiriler*. C. 4, 1. Kısım (Osmanlı Tarihi- A), Ankara, 2010, s. 809.

⁵⁴ *Y.a.g.m.*, s. 809.

⁵⁵ *525 Numaralı Afyon Şerriyye Sicili*, vr. 48b; Arı, *a.g.e.*, s. 167'den naklen.

⁵⁶ Güney, *a.g.e.*, s. 308, (Belge No: 111).

⁵⁷ Yakut, *a.g.e.*, s. 183.

yapmamasından ortaya çıkmıştır. Konuya verilebilecek en güzel örnek, 4 Aralık 1568 tarihinde Avlonya Beyi Ali Bey'e gönderilen hükümde saklıdır. Bu hükümde, Avlonya Sancağı'nda karışıklık çıkaran kişilerin yakalandıklarında, korkudan kimsenin şahitlik yapmaması nedeni ile şer'an cezalandırılmadıkları belirtilmektedir. Aynı hükümde, şüpheli şahısların yakalanarak, halktan kendilerine kefil olacak kimseler istenmesi, kefil bulunamadığında suçluların kürek cezası ile cezalandırılıncaya kadar hapsedilmeleri istenmiştir.⁵⁸

Osmanlı hukukunda eşkıyalık suçu için uygulanan kürekle cezalandırma yöntemi zaman zaman belirgin bir neden yokken de had cezalarının yerine uygulanabilmekteydi. Örneğin bir had cezası olan sürgün cezası yerine cezayı daha da ağırlaştırmak için kürekle cezalandırma yöntemine başvurulmuştur. Ya da ıslah olmadığına inanılan bir suçlu, bir taş gemisinde müebbet küreğe mahkum olabilmıştır. Serserilik yapıp, çevrelerine rahatsızlık veren kişileri de grup halinde bir gemide çalıştırmak, daha sonra işleyebilecekleri suçlara karşı ciddi bir uyarı cezası sayılmıştır.⁵⁹ 1720-1728 yılları arasında yol kesip, eşkıyalık yaptıkları için kürekle cezalandırılan suçlular 65 gün ile 2,5 yıl arasında değişen kürek cezası ile cezalandırılmışlardır.⁶⁰

Eşkîyalık olaylarında sadece suçu işleyen kişiler değil, bu olaylara göz yuman devlet görevlileri de şiddetle cezalandırılmaktaydı. 3 Kasım 1568 tarihli bir kayıтта, Karahisar ve Sultanönü sancaklarında Müslümanların yollarını kesip, evlerini basan, adam öldürüp, hırsızlık yapan eşkıyaların hareketlerinin sancakbeyinin ihmali yüzünden önlenemediği ifade edilmekteydi. Aynı kayıтта sancak beyine hitaben, acilen görevini yerine getirerek suçluları yakalatması emredilmiş, aksi takdirde kendisinin en ağır şekilde cezalandırılacağı belirtilmiştir.⁶¹

IV. Sonuç

İslâm-Osmanlı hukukunda had cezası gerektiren bir suç olan eşkıyalık, suçun unsurlarında ve ispat koşullarında bir eksiklik olmadığı durumlarda ölüm, el-ayak kesilmesi ve sürgün şeklindeki had cezaları ile cezalandırılmıştır. Suç ile ilgili araştırmanın yapılması aşamasında ya da failin yargılanmak için İstanbul'a gönderilmesi gerektiği durumlarda ise ihtiyati bir tedbir olarak hapis cezası uygulanabilmıştır. Osmanlı uygulamasında eşkıyalık olaylarına şahit bulunmadığında veya had cezaları şeklinde verilen sürgün cezalarının yeterli görülmeyip ağırlaştırılmak istendiği durumlarda ise kürek, kalebendlik gibi farklı cezalandırma yöntemlerine başvurulmuştur. Bu cezalandırma şekilleri, kadının takdirinde olan tazir cezalarıdır. İslâm-Osmanlı hukukunda cezalandırmada amaç,

⁵⁸ 7 Numaralı Mühimme Defteri (975-976/1567-1569), C. III, s. 215 (Belge No: 2407).

⁵⁹ Neşe Erim, "18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürek Cezası". *IX th International Congress of Economic and Social History of Turkey*, (Dubrovnik, 20-23 August, 2002), Ankara, 2005, s. 181.

⁶⁰ *Y.a.g.m.*, s. 184-188.

⁶¹ 7 Numaralı Mühime Defteri (975-976/1567-1569), C. III, s. 215 (Belge No: 2408).

suç işlemeye meyilli kişileri caydırmak, suçluları ıslah etmektir. Bunun için bir daha suç işlemeyeceklerine dair yemin eden, kendilerine kefil gösteren, suç işledikleri takdirde devlete nezr ödeyeceklerini kabul eden suçlular serbest bırakılabilmıştır. Bu noktada suçun tekrarı önemli rol oynar. Tekrar eden suçlarda had ve tazir cezalarının en ağırlarına başvurulmuştur.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

B 131/346 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicili.

13 Numaralı Kütahya Şer'iyye Sicili.

7 Numaralı Lefkoşa Şer'iyye Sicili.

Kaynaklar

Akdağ, Mustafa; *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası. "Celali İsyanları"*, İstanbul, 1975.

Akgündüz, Ahmet; *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tablilleri*, C. 3, İstanbul, 1991.

Aksın, Ahmet-Baytimur, Suha Oğuz; "25 Numaralı Kalebend Defterinin Tanıtımı ve Kalebend Defterlerinin Osmanlı Sosyal Tarihi Bakımından Önemi", *XV. Türk Tarih Kongresi (11-15 Eylül 2006). Kongreye Sunulan Bildiriler*. C. 4, 1. Kısım (Osmanlı Tarihi- A), Ankara, 2005.

Arı, Adem; *525 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicilinin Bugünkü Alfabeyle Göre Yazılması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 1998.

Avcı, Mustafa; "Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebendlik, Kürek ve Prangabendlik", <http://www.e-sosder.com/dergidetay.php?id=73>.

Aydın, Mehmet Akif; *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, 2005.

Anwarullah, *The Criminal Law of Islam*, New Delhi, 2006.

Barkey, Karen; *Eşkıyalar ve Devlet. Osmanlı Tarzı Devlet Merkezleşmesi*, (Çeviren: Zeynep Altok), İstanbul, 1999.

Bilmen, Ömer Nasuhi; *Hukukî İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C. III, İstanbul, ty.

Daşcıoğlu, Kemal; *Osmanlı'da Sürgün*, İstanbul, 2007.

Demirci, Süleyman ve Arslan, Hasan; "Osmanlı Türkiye'sinde Eşkıyalık Faaliyetlerini Önlemeye Yönelik Alınan Tedbirler ve Uygulanan Cezalara Dair Gözlemler. Maraş Eyâleti Örneği (1590-1750)" *History Studies. International Journal of History. Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı*, 2012, <http://www.historystudies.net/Default.aspx?SID=5>.

Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 1978.

Düzdağ, M. Ertuğrul; *Şeyhülislâm Ebussuîd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul, 1972.

Ebu Zehra Muhammed; *İslam Hukukunda Suç ve Ceza*, (Çeviren: İbrahim Tüfekçi), C. 2, İstanbul, 1994.

Erim, Neşe; "18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Kürek Cezası". *IX th International Congress of Economic and Social History of Turkey*, (Dubrovnik, 20-23 August, 2002), Ankara, 2005.

Güney, Vehbi; *(H. 1159) (M. 1746) tarihli Karaferya Kazası Şer'iyye Sicili: Transkripsiyon ve Değerlendirme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 1993.

- Halaçoğlu, Yusuf; XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, Ankara, 1991.
- İlgürel, Mücteba; "Osmanlılarda Eşkîyalık Hareketleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1995.
- Kaynak, Raşan; H. 1070-1071 (M. 1660-1661) Tarihlî 46 Numaralı Ankara Şer'îyye Sicili (transkripsiyon ve değerlendirme), (Yayınlanmamış Doktora Tezi), C. I, Ankara, 2001.
- Mumcu, Ahmet; *Osmanlı Hukukunda Zulüm Kavramı*, Ankara, 1985.
- Pakalın, Mehmet Zeki; "Nezir", *Osmanlı Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, İstanbul, 1993.
- Şafak, Ali; *Mezheplerarası Mukâyeseli İslâm Ceza Hukuku*, Erzurum, 1997.
- Şahin, Gürsoy; "XVII. Yüzyılın Sonlarında Afyonkarahisâr'da Eşkîyalık Hareketleri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 2, Temmuz, 2003.
- Tatar, Özcan; 8 Numaralı Antakya şer'îyye sicili H. 1178-1179/M. 1764-1765, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1998.
- Udeh, Abdülkadir; *İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk*, (Çeviren: Akif Nuri), C. 4, İstanbul, 1979.
- Uzun, Efkan; "Osmanlı Örneklemini Üzerinde Sosyal Eşkîyalığa Bir Bakış", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 10, S. 3, Aralık 2006.
- Yakut, Esra; *Osmanlı Hukukunda Tazir Cezaları*, Ankara, 2011.
- Yıldırım, Hacı Osman ve Vahdettin Atik, Murat Cebecioğlu (Haz.), 7 Numaralı Mühimme Defteri. (975-976/1567-1569). *Özet-Transkripsiyon-İndeks*, C. 1, 3, Ankara, 1998, 1999.
- Yıldırım, Hacı Osman ve Vahdettin Atik, Murat Cebecioğlu (Haz.), 82 Numaralı Mühimme Defteri. (1026-1027/1617-1618). *Özet-Transkripsiyon-İndeks ve Tıpkıbasım*, Ankara, 2000.
- Yıldırım, Fuat; 108 Numaralı Gaziantep Şer'îyye Sicili (1750-1752), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1995.

Öz: Yol kesip, mal alma, çevreye ve insanlara zarar verme şeklinde tanımlanabilen eşkıyalık suçunun İslâm hukukundaki cezası, ölüm, el-ayak kesilmesi ve sürgün biçimindeki had cezalarıdır. Bu cezalar, işlenen suçun niteliği ile bağlantılı olarak değişebilmiştir. Nitekim eşkıyalık suçu işleyen kişi, yol kesip mal almadan ve kimseyi öldürmeden, sadece etrafa korku saldıysa sürgünle cezalandırılmıştır. Adam öldürmenin cezası ise ölümdür. Bir İslâm devleti olan Osmanlı Devleti'nde de eşkıyalık suçu için aynı cezalar uygulanmıştır. Zaman zaman halkın korkuları nedeni ile şahitlik yapamadığı durumlarda ise eşkıyalık suçunun ispat koşullarında eksiklikler yaşanmıştır. Bu koşullarda kürek ve kalebendlik gibi çeşitli tazir cezalarına başvurulmuştur. Burada amaç, had cezaları ile cezalandırılmayan suçluları ağır tazir cezaları ile cezalandırıp ıslah etmektir. Bu çalışma XVI. yüzyılın sonlarından itibaren artan eşkıyalık olayları bağlamında, uygulanan cezalandırma yöntemlerini incelemektedir.

Anahtar sözcükler: Osmanlı Ceza Hukuku, eşkıyalık, ölüm cezası, sürgün, hapis, kalebendlik, kürek cezası

Banditry as a Crime and its Punishment within Ottoman Law

Abstract: Punishments against the crime of banditry, which included highway robbery, and any harassment that caused damage to people and property, are classified under Islamic Law as unacceptable behavior or hadd (transgression), and punished by way of execution, cutting hand and/or foot or exile. Such punishments could change according to the nature of the crime committed. When the crime of banditry aimed only to intimidate people or threatening them without actual robbery or physical damage, the punishment was usually sending into exile. Execution was reserved for the cases of murder. The Ottomans generally followed the

Islamic precedence in cases of banditry which seems to have increased during the late 16th century. Proof of these crimes was difficult to ascertain, however, in those cases where the population was reluctant to testify against the bandits. In such cases, various discretionary punishments (tazir) like hard labor or forced service in a fort (kalebentlik) were meted out. The purpose in this case was to punish and rehabilitate criminals by means of severe discretionary penalties whenever the stronger penalties could not be applied. This article examines such practices in the Ottoman Empire in terms of banditry.

Keywords: Ottoman Penal Code, banditry, death penalty, exile, imprisonment, kalebentlik, hard labor